

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 323.21:004.73:004.75

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ ЯК ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І СУСПІЛЬСТВА

Ткач Л.М., Макаренко А.В.

Національна металургійна академія України

Стаття присвячена проблемі електронного урядування як сучасного виду комунікаційного зв'язку в суспільстві, що спрощує процедури отримання громадянами адміністративних послуг, полегшує доступ до потрібної їм інформації, сприяє відкритості та прозорості органів державної влади і місцевого самоврядування. Проаналізовано нормативно-правову базу України з питань впровадження електронного урядування. Визначено основні аспекти вдосконалення електронного урядування в Україні.

Ключові слова: електронне урядування, взаємодія влади і громадян, інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології.

Постановка проблеми. Реалізація процесів інформатизації призвела до становлення інформаційного суспільства, в якому інформаційні процеси здійснюються, головним чином, на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій, а інформаційні ресурси доступні всім верствам населення. У цих умовах інформаційно-комунікаційні технології змінюють парадигму державного управління, що вимагає від органів влади розробки нових методів і стратегії діяльності. Такі негативні чинники в Україні, як економічна та політична криза, високий рівень інфляції та безробіття є свідченнями неефективності системи державного управління та необхідності її модернізації й реформування, особливо в контексті євроінтеграційної стратегії.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженню суті інформаційних технологій та їх значення в державному управлінні приділяли увагу Г. Почепцов, С. Чукут, І. Клименко, К. Личков, О. Голобуцький, О. Шевчук, Д. Дубов. Теоретичні, методологічні та практичні питання розвитку електронного урядування у своїх роботах висвітлювали А. Дуда, Т. Джига, О. Загвойська, О. Смеляненко, В. Недбай, О. Литвиненко тощо.

Тим не менше, мусимо констатувати, що дослідження, присвячені розвитку електронного урядування, зокрема його повноцінного впровадження в діяльність органів державної влади, досі залишаються погано структурованими та систематизованими.

Метою публікації є дослідження системи електронного урядування як форми взаємодії влади і суспільства.

Практична значущість обраної теми дослідження полягає в тому, що проблема формування та реалізації ефективної державної політики розвитку інформаційного суспільства недостатньо досліджена, насамперед, щодо раціонального застосування механізмів самоорганізації та саморегуляції в процесах впровадження електронного урядування в умовах негативних факторів.

Виклад основного матеріалу. На перший погляд, електронне урядування – лише інструмент, що відповідає новим потребам суспільства, яке

переживає наслідки чергової промислової революції, викликаної широким впровадженням мікропроцесорів і мереж. Але якщо мережа – це лише інструмент, то вона не змінить докорінно ні державу, ні саме суспільство. Хоча, можливо, взаємодія громадян і державних інститутів відбуватиметься в більш оптимальному режимі, аналогічно тому, як це відбувається при автоматизації управління в бізнес-середовищі.

Сьогодні термін «електронний уряд» (англ. – «e-government») – це набагато ширше поняття, ніж просто «електронне управління державою», тобто використання в органах державного управління сучасних технологій, зокрема й Інтернет-технологій. E-government в сучасному розумінні охоплює не лише мережеву інфраструктуру виконавчої влади, але в цілому всю інфраструктуру органів влади. Ймовірно, варто вживати терміни «електронна держава», «електронний державний апарат», «державна інформаційного суспільства» або «електронне урядування», які будуть стосуватися державної мережевої інформаційної інфраструктури як інформаційно-комунікаційної системи, що забезпечує оптимальне з погляду суспільства функціонування всіх гілок і рівнів державної влади й управління [8].

І. Колесніченком було визначено і узагальнено основні підходи до розуміння поняття «електронний уряд»:

– перший підхід розглядає електронний уряд (далі – е-уряд) як електронний сервіс надання державних послуг. Він спирається на поширену практику перенесення ефективних інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ) регулювання зі сфери бізнесу у громадський сектор, що забезпечує вихід на новий рівень якості надання послуг, зручності для користувачів при одночасному скороченні трансакційних витрат;

– представники другого підходу розглядають е-уряд як високотехнологічну організацію, функціонування якої забезпечується сучасними засобами ІКТ. Даний підхід виходить перспектив інформаційної епохи, коли тільки організація всієї діяльності уряду на основі ІКТ може забезпечити трансформацію суспільного сектора відповідно до нових вимог часу;

– третій підхід розглядає е-уряд як нову модель регулювання, адекватну емерджентній економіці та інформаційному суспільству. Це не просто більш широке тлумачення, яке поглинає перші два підходи, але принципово новий погляд на зміст інститутів влади, держави та організацію державного регулювання [9].

Визначення поняття «е-уряд» формується фахівцями, виходячи з різних принципів. Одні автори надають перевагу визначенням описового характеру – які саме зміни відбуваються в суспільстві й окремих його структурах завдяки впровадженню е-урядування. Інші вибирають прикладний аспект е-урядування, і просто перераховують різні сфери застосування окремих його інструментів. Є також короткі технічні визначення, де акцентовано увагу винятково на використовуваних технологічних рішеннях і специфічних програмних продуктах, а також економічні, які орієнтовані на максимальну ефективність управління державою. Кожний принцип правильний, оскільки у свій спосіб відображає конкретний аспект функціонування е-урядування.

До принципів організації е-уряду відносяться:

1) Орієнтація на громадян. Громадяни (платники податків), як власники уряду, а не лише споживачі його послуг, визначають політику і напрямок розвитку проекту.

2) Зручність і простота використання. Всі електронні додатки, які застосовуються в е-уряді, мають на меті полегшити користування системою для громадян, збільшивши швидкість обслуговування запитів і скоротивши години чекання.

3) Бізнес-трансформація. Все програмне забезпечення, архітектура й інфраструктура, а також політика електронного уряду спрямовані на те, щоб додати урядовій системі ефективність бізнес-моделі, з її відповідною низкою цінностей.

4) Вартість і складність. Вони мають бути зведені до мінімуму, щоб робота із системою не викликала ускладнень як у приватних, так і в корпоративних користувачів.

5) Обслуговування. Ефективність роботи електронного уряду повинна проявлятися в його здатності швидко і з найменшими витратами обслужити найбільшу кількість громадян, при цьому забезпечуючи найвищу якість послуг.

6) Відповідність. Електронні додатки мають цілковито відповідати загальній архітектурі систем безпеки, ідентифікації, електронних платежів, а також загальному дизайну користувацького інтерфейсу системи.

7) Масштабність рішень. Додатки повинні забезпечувати взаємодію між різними структурами й органами, які складають систему, і повну взаємну сумісність.

8) Виконання. Додатки мають відповідати меті удосконалення трансакцій шляхом скорочення тривалості й складності обслуговування й прикладених зусиль.

9) Звітність. Додатки повинні збільшувати точність даних і можливість їх архівування, а також аудита трансакцій.

10) Швидкість втілення. Термін доопрацювання й впровадження додатків має складати від трьох до дев'яти місяців.

11) Готовність до дії. Урядові органи повинні виявляти готовність приєднатися до системи й

адаптувати відповідно до неї свою роботу. Враховуючи те, що при цьому існують певні ризики, ці органи мають керуватися розумними прикладами і здоровим глуздом, а також бути упевненими в успіху й корисності проекту [7].

Сучасне законодавство України, що регулює суспільні відносини, які безпосередньо пов'язані з впровадженням та використанням технологій е-урядування, налічує понад півтори сотні нормативно-правових актів. Крім того, існує більш ніж триста нормативно-правових актів інформаційного законодавства різного рівня – від законів України до відомчих актів, що опосередковано впливають на е-урядування та які необхідно враховувати при його організації.

Нормативно-правову базу побудовано на принципах інформаційної відкритості та свободи, гарантованості інформаційної безпеки особистості, суспільства, держави згідно Конституції України. Законодавство регулює суперечності між потребами особи, суспільства та держави в розширенні вільного обміну інформацією й окремими обмеженнями на її поширення.

До основних нормативно-правових актів відноситься Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-ХІІ (зі змінами та доповненнями від 06.12.2016), метою й завданням закону є встановлення загальних правових основ одержання, використання, поширення та зберігання інформації, закріплення права особи на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України, а також системи інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відносин, і регулює доступ до інформації та забезпечує її охорону, захищає особу та суспільство від неправдивої інформації [1].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний уряд» від 24.02.2003 № 208. Цією постановою як одного з пріоритетних завдань щодо розвитку інформаційного суспільства визначено надання громадянам та юридичним особам інформаційних та інших послуг шляхом використання електронної інформаційної системи електронний уряд, яка повинна забезпечити інформаційну взаємодію органів виконавчої влади між собою, з громадянами та юридичними особами на основі сучасних інформаційних технологій [4].

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV (зі змінами та доповненнями від 03.09.2015) та Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 № 852-IV (зі змінами та доповненнями від 06.10.2016). Законами встановлюються основні організаційно-правові засади електронного документообігу, використання електронних документів, визначається правовий статус електронного цифрового підпису та регулюються відносини, що виникають при використанні електронного цифрового підпису. Мета законів полягає у наданні електронним документам юридичної сили рівної паперовим. При цьому електронний цифровий підпис є тим інструментом, що дозволяє створити правові основи для електронного документообігу [2, 3].

Суттєвим фактором, що значно впливає на стан справ в інформаційній сфері України вза-

галі, а зокрема в е-урядуванні, є те, що до цього часу організаційне та нормативно-правове забезпечення в цій галузі залишається недосконалим. Деякі ключові для е-уряду питання, по-перше, не вирішено на законодавчому рівні. По-друге, недосконала сама практика правозастосування: є багато випадків, коли норми законів або ігноруються, або довільно тлумачаться. По-третє, оскільки національна система права ще досі знаходиться у стані розбудови, норми законів і підзаконних актів іноді суперечать одне одному [4].

Зараз не існує простої моделі електронного урядування. Є лише набір загальних вимог, виконання яких громадяни і бізнес, що надають послуги і використовують їх, вправі очікувати від уряду інформаційної доби. Різні категорії споживачів об'єднує єдине прагнення одержати більш ефективні засоби доступу до інформації для того, щоб зменшити вартість трансакцій (операцій) як для себе, так і для своїх партнерів, зробити взаємодію з державними органами більш простою, швидкою і комфортною.

Особливе місце займає проблема співпраці уряду з громадянами, оскільки швидке зниження вартості комунікацій і обчислень створює сприятливі передумови для трансформування умов життя більшості населення.

Для державних органів основною метою стане звільнення службовців від виконання рутинних процедур при інтерактивній взаємодії з населенням і забезпечення службовців необхідними знаннями й устаткуванням для успішного виконання функцій проміжної ланки між урядом і громадянами. Насправді, саме держава і отримує найбільше користі від нових форм управління. По-перше, це автоматизація процедур, коли людський чинник зникає, а всю діяльність можна контролювати з одного центру. По-друге, це скорочення витрат. По-третє, миттєве оновлення системи е-урядування, що ліквідує недоліки переходів з одних документів на інші тощо.

Джерелом постійної актуальної інформації про діяльність влади виступають відповідні офіційні сайти, на яких подаються основні міські новини, анонуються події, викладаються найбільш важливі документи і організовано їх обговорення. Однак не всі органи місцевого самоврядування доступні населенню й організаціям у мережі Інтернет. Практично відсутні сайти більшості відділів і управлінь виконкомів районних рад, комунальних підприємств та органів самоорганізації населення. Жителі не мають повної можливості довідатися про тарифи, порядок сплати за ко-

мунальні послуги і стан своїх особових рахунків, відсутня інформація про об'єкти приватизації, забудови і реконструкції.

Разом з цим необхідно визнати що готовність органів влади спілкуватися з громадянами в електронному вигляді дуже низька.

Реалізація і впровадження новітніх технологій е-урядування в роботу органу влади сприятиме корінному переосмисленню ролі і структури державних органів. Громадяни зможуть отримати змогу бути «у керма», а процес надання послуг та інформації для громадян відбувається тоді, там і таким чином, як цього хочуть громадяни [5].

Завдяки значному полегшенню взаємодії з державними службами і доступу до публічної інформації, офіційних документів і протоколів адміністративних органів, громадяни стають краще поінформованими, що тільки сприятиме бажанню брати участь у процесі державного управління. З часом це обов'язково призведе до виникнення інформаційних співтовариств і до встановлення таких моделей управління, де громадяни більш широко будуть залучені до процесу прийняття політичних рішень [6].

На основі проведеного аналізу інформаційних ресурсів органів влади можна констатувати, що Україна, на жаль, у своєму розвитку істотно відстає від розвинених країн і перебуває на початковому етапі впровадження електронного урядування.

Враховуючи вищезазначене, маємо визнати, що необхідність в розробці та реалізації проекту впровадження технології е-урядування обумовлена низкою факторів, основними з яких є такі:

- 1) комплексний міжвідомчий характер проблем у сфері е-урядування, які не можуть бути вирішені на рівні окремих органів влади та регіонів, а також на основі традиційних підходів;
- 2) необхідність об'єднання елементів е-урядування, створених в окремих органах влади та регіонах України, в єдину систему е-урядування та формування на їх основі типових рішень в цій сфері;
- 3) актуалізація на сучасному етапі проведення адміністративної реформи в Україні, невід'ємною складовою якої є е-урядування;
- 4) необхідність створення передумов для розробки Концепції та Програми впровадження е-урядування;
- 5) необхідність зменшення ризику отримання негативних результатів;
- 6) вимоги законодавства щодо термінів впровадження е-урядування в Україні.

Список літератури:

1. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – (зі змінами та доповненнями від 06.12.2016).
2. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – (зі змінами та доповненнями від 03.09.2015).
3. Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 № 852-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – (зі змінами та доповненнями від 06.10.2016).
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний уряд» від 24.02.2003 № 208.
5. Бабаєв В. М. Текст лекцій з дисципліни «Електронне урядування» [Текст] / В. М. Бабаєв, М. М. Новікова, С. О. Гайдученко. – Х.: ХНУМГ, 2014. – 127 с.
6. Блажівська Н., Береза Т. Електронний уряд та інформатизація органів державної влади [Електронний ресурс] / Н. Блажівська, Т. Береза. – Режим доступу: <http://www.pravo.org.ua/word/50.dos>

7. Голобуцький О. П., Шевчук О. Б. Електронний уряд [Текст] / О. П. Голобуцький, О. Б. Шевчук. – К.: Атлант UMS, 2002. – 173 с.
8. Дубас О. П. Електронна демократія: сутність і перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс] / О. П. Дубас. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
9. Колесніченко І. М. Розвиток електронного урядування в Україні: інституціональний аспект [Електронний ресурс] / І. М. Колесніченко. – Режим доступу: <http://business-inform.net>

Ткач Л.Н., Макаренко А.В.

Национальная металлургическая академия Украины

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО УПРАВЛЕНИЯ КАК ФОРМА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ВЛАСТИ И ОБЩЕСТВА

Аннотация

Статья посвящена проблеме электронного управления как современного вида коммуникационной связи в обществе, что упрощает процедуру получения гражданами административных услуг, облегчает доступ к нужной им информации, способствует открытости и прозрачности органов государственной власти и местного самоуправления. Проанализирована нормативно-правовая база Украины по вопросам внедрения электронного управления. Определены основные аспекты совершенствования электронного управления в Украине.

Ключевые слова: электронное управление, взаимодействие власти и граждан, информационное общество, информационно-коммуникационные технологии.

Tkach L.M., Makarenko A.V.

National Metallurgical Academy of Ukraine

ELECTRONIC CONTROL SYSTEM AS A FORM OF INTERACTION BETWEEN THE GOVERNMENT AND SOCIETY

Summary

The article is devoted to the problem of e-government as a modern type of communication in the society, which simplifies the procedures for obtaining administrative services by the citizens, facilitates access to information they need, and also contributes to openness and transparency of governmental authorities and local self-governments. Analyzed the legislative and regulatory framework of Ukraine on implementing e-government. Identified the main problem of e-government in Ukraine.

Keywords: e-governance, government and citizens interaction, information society, information-communication technology.